

Спеціалізованій вченій раді Д 41.055.01
Одеського національного економічного
університету

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата економічних наук, доцента
Чайковського Ярослава Івановича на дисертаційну роботу
Кретова Дмитра Юрійовича на тему «Ринок банківського корпоративного
кредиту в умовах економічної циклічності»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – «Гроші, фінанси і кредит»**

I. Актуальність теми дисертаційної роботи

Пріоритетними напрямками розвитку України в сучасних умовах впливу економічної циклічності та внутрішніх кризових явищ є підвищення конкурентоспроможності її економіки, покращення інвестиційного клімату, підтримка національного товаровиробника, реалізація політики імпортозаміщення та енергозбереження, забезпечення розвитку високотехнологічних секторів реальної економіки, стимулювання структурних перетворень у стратегічних галузях та збільшення обсягу експорту товарів вітчизняного виробництва. Однак ці завдання неможливо реалізувати без функціонування дієздатного банківського корпоративного кредитного ринку, який би забезпечив активізацію інвестиційної та інноваційної діяльності задля відновлення процесів економічного зростання на основі сучасних методів та інструментів управління кредитною діяльністю банків з урахуванням впливу різних фаз кредитних циклів.

Водночас, сьогодні відзначається вкрай неефективне функціонування національного корпоративного кредитного ринку, спричинене недосконалим законодавчим регламентуванням та інституційною структурою, значними кредитними ризиками, високими процентними ставками, обмеженим переліком кредитних послуг, дефіцитом кредитних ресурсів, недовірою населення до банків тощо. Системною проблемою національного кредитного ринку є, насамперед, нагромадження значних масштабів проблемної кредитної заборгованості та зростаючі кредитні ризики через політико-економічну

нестабільність, що обмежує кредитування корпоративного сектору національної економіки. Відтак виникає гостра необхідність дослідження процесів функціонування банківського корпоративного кредитного ринку України задля вироблення системних пропозицій щодо його подальшого розвитку в умовах економічної циклічності.

З огляду на важливість проблеми, яка розглядається, тема представленої на захист дисертаційної роботи Кретьова Д.Ю. має теоретичну та практичну значущість, а об'єкт, предмет дослідження, а також мета і завдання дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси та кредит.

II. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості

Обґрунтованість отриманих дисертантом висновків та рекомендацій забезпечується опрацюванням достатньої кількості літератури (193 найменувань), використанням значної кількості теоретико-методичних розробок та статистичної інформації із вітчизняних та міжнародних баз даних.

Послідовність здійсненого автором дослідження відображена у структурі роботи (складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел, додатків), що забезпечило комплексний підхід до вдосконалення методик оцінювання процесів функціонування банківського корпоративного кредитного ринку в умовах циклічності економіки, які дозволяють прогнозувати зміни умов кредитування для своєчасного прийняття превентивних управлінських рішень з метою зниження збитків від можливої реалізації ризиків.

Сформульована мета та поставлені завдання повністю реалізовані у процесі дослідження, результати якого відображені у роботі, а також в узагальненому вигляді сформульовані у висновках до кожного з розділів (с. 72-74, с. 125-127, с. 182-183) та у загальних висновках дисертаційної роботи (с. 184-187).

У I розділі «Теоретичні основи кредитних відносин банків з корпоративним сектором економіки в умовах економічної циклічності»

досліджено сутність банківського ринку корпоративного кредиту, кредитного циклу та кредитного таргетування, надано авторське трактування цих понять (с. 37, с. 55, с. 64). Доречним є визначення особливостей ринку банківських корпоративних кредитів в умовах циклічності економіки: універсальний характер; здатність прийняття більш високих ризиків у порівнянні з іншими фінансовими посередниками (сприяє виникненню, накопиченню та передачі системних ризиків, прискорює перехід від фази підйому до кризи); соціально-економічна значимість (стимулювання інвестицій в інноваційні проекти корпоративного сектору економіки); можливість мінімізації негативного впливу асиметрії інформації та циклічного розвитку економіки на процеси банківського кредитування корпоративних клієнтів; сприяння розвитку інтеграції ринку банківських корпоративних кредитів з іншими сегментами кредитного та фінансового ринків як на національному, так і на зовнішньому, міжнародному рівні (с. 28-31). Автор обґрунтовує необхідність змін процесів управління корпоративними кредитами в умовах циклічності та пропонує формування банками концептуальної моделі управління кредитним ризиком (с. 70-71), впровадження якої сприятиме диференціації методів управління кредитним ризиком залежно від фаз економічного та кредитного циклів.

У II розділі «Оцінка функціонування ринку корпоративного кредиту в умовах економічної циклічності» для визначення впливу фінансової глобалізації на ринок банківського корпоративного кредитування здійснено періодизацію основних етапів розвитку процесів глобалізації та її специфічної складової – фінансової (с. 78-82). У роботі проведено автором аналіз індексів економічної, соціальної та політичної глобалізації України за 1995-2016 рр., крім того, визначено різний вплив останньої світової кризи на кредитну діяльність банків з традиційною та ісламською моделями функціонування банківських систем (с. 89-92). Важливим для розробки рекомендацій для вдосконалення процесів управління банківським корпоративним кредитом є аналіз впливу різних фаз кредитного циклу на розвиток кредитування

корпоративного сектору економіки України (с. 98). Для визначення впливу рівнів кредитних ризиків вітчизняних банків на їх діяльність, автором проведено кластерний аналіз, результати якого свідчать про нераціональність виведення вітчизняних банків з ринку: найбільше зменшення кількості банків характерно для третього кластеру, але саме цим банкам притаманні найменші рівні кредитних ризиків (с. 106-108). У роботі запропоновано науково-методичний підхід до оцінки концентрації ринку на основі якого визначено регіональний рівень концентрації національного корпоративного кредитного ринку (с. 116).

У III розділі «Удосконалення науково-методичних підходів до моделювання та прогнозування ринку корпоративного кредиту в Україні» автором доведено наявність на кредитному ринку довгострокової пам'яті, тобто обґрунтовано, що ринок є передбачуваним, а тому доречно використовувати для аналізу та прогнозування розвитку корпоративного кредитного ринку певний клас моделей (авторегресійних) (с. 131-137). З метою дослідження поведінки ринку корпоративного кредитування на різних фазах кредитного циклу автором використано так званий динамічний R/S аналіз, крім того, обґрунтовано, що прогнозування основних параметрів розвитку ринку корпоративного кредиту в Україні варто здійснювати за даними 2015-2017 рр. (с. 133-134). У дослідженні обґрунтовано, що управління кредитним ризиком з урахуванням циклічності має передбачати диференціацію інструментарію його оцінювання та регулювання з урахуванням чутливості до циклічності (с. 166-167).

Ознайомлення зі змістом дисертації та авторефератом, основними науковими працями дисертанта дозволяє визначити найбільш значущі теоретико-методичні положення та прикладні висновки і рекомендації автора, які характеризуються науковою новизною, відображають його науковий внесок у розв'язанні важливої проблеми – формування та впровадження ефективних методів управління банківським корпоративним кредитним ринком з урахуванням різних фаз економічних та кредитних циклів.

Науковими результатами, що отримані автором особисто, є:

– обґрунтування алгоритму використання кредитного таргетування, на відміну від існуючих, визначено основні етапи його впровадження: проведення діагностики економічної циклічності та визначення особливостей фази економічного циклу; визначення цільових орієнтирів державної кредитної політики; визначення пріоритетних підприємств й галузей національної економіки; встановлення центральним банком кредитних квот та лімітів; визначення інструментів кредитного таргету (диференційовано для кожної з груп банків, які поділено на кластери в залежності від якості кредитних портфелів). Послідовність впровадження інструментів кредитного таргетування створює умови для зменшення негативного впливу економічної циклічності на кредитування банками корпоративного сектору економіки (с. 65-67);

– запропонована систематизація наукових підходів щодо врахування фаз кредитного циклу при побудові моделі прогнозування розвитку кредитного ринку; запропоновано науково-методичний підхід до імплементації загального алгоритму TAR-моделювання для аналізу ринку корпоративного кредитування України в умовах циклічності; відмінністю запропонованого моделювання є врахування циклічності кредиту при прогнозуванні процесів розвитку ринку корпоративного кредитування в Україні (с. 157-159);

– науково-методичний підхід до управління кредитним ризиком банку при кредитуванні корпоративного сектору з урахуванням циклічності; його відмінністю є наявність модуля, призначеного для накопичення й аналізу інформації про чутливість банку до економічного циклу, яка є індивідуальною та визначається обсягами, специфікою та складністю кредитних операцій, регіональною та галузевою диверсифікацією кредитного портфеля корпоративних кредитів (с. 67-69);

– запропонована методика оцінки концентрації ринку, використання якої довело наявність квазіконкурентності на ринку корпоративного кредитування в регіональному розрізі; отриманий результат доводить, що ринок вимагає втручання держави та його реформування з метою підвищення ефективності та

усунення дисбалансів; на відміну від існуючих методик, запропоновано використання системи нормативних значень за ключовими показниками, що мають бути адаптовані до реалій України (с. 116-118);

– методологічні засади оцінки рівня персистентності ринку корпоративного кредитування, використання яких створює можливість для визначення специфіки поведінки довгострокової пам'яті ринку корпоративного кредитування на різних стадіях кредитного циклу; обґрунтовано, що для прогнозування такого ринку доцільно враховувати чинники попиту та пропозиції на кредитному ринку залежно від економічної циклічності; впровадження запропонованої моделі сприятиме підвищенню якості результатів прогнозування процесів розвитку корпоративного кредитування (с. 138-140);

– сутнісне розуміння понять «банківський корпоративний кредитний ринок», «кредитний цикл», «кредитне таргетування»; використання трактувань що пропонуються, будуть сприяти подальшому розвитку теоретичних основ кредитних відносин з урахуванням впливу циклічності та формуванню практичних рекомендацій щодо розробки антициклічних методів управління кредитними ризиками (с. 37, с. 55, с. 64);

– модель управління кредитним ризиком корпоративного позичальника, використання якої передбачає врахування чутливості кредитної діяльності банку до циклічності економіки (с. 70-72), застосування якої сприятиме підвищенню якості оцінки позичальників та прийнятих управлінських кредитних рішень і обґрунтуванню рівня резервів на можливі втрати за кредитами.

III. Теоретична цінність отриманих результатів роботи

Наукові положення і висновки, отримані за результатами дослідження, які стосуються теоретико-методичних положень і розробки практичних рекомендацій щодо врахування економічної циклічності у процесі організації кредитних відносин банків з клієнтами корпоративного сектору економіки,

утворюють теоретичну цінність роботи для подальших досліджень щодо підвищення ефективності банківського кредитування потреб розвитку промислового виробництва України у довгостроковій перспективі.

Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету. Зокрема, в межах теми «Роль банків у забезпеченні сталого розвитку фінансового ринку та реального сектору економіки України» (ДР № 0114U000276, 2014-2016 рр.) доведено вплив фінансової глобалізації на циклічність корпоративного кредитування в Україні. У межах теми «Розвиток теоретико-методологічних положень системи ризик-менеджменту в банках» (ДР № 0117U002955, 2017-2021 рр.) запропоновано методику управління кредитним ризиком корпоративного позичальника, що враховує чутливість кредитної діяльності банку до циклічності економіки.

IV. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Результати дисертаційної роботи підвищують наукову обґрунтованість рішень, які ухвалюються у процесі розробки системи управління кредитними ризиками банків з урахуванням фаз кредитного циклу та можуть бути використані при розробці аналітичних матеріалів і практичних рекомендацій державними структурами, що відповідають за розвиток вітчизняного банківського ринку корпоративного кредиту.

Практичне значення авторських підходів дисертанта, які суттєво розвивають методичне підґрунтя алгоритмів управління кредитною діяльністю банків в умовах впливу економічної циклічності для забезпечення сталого розвитку національних економік, підтверджується їх апробацією на 9-ти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Науково-теоретичні положення та рекомендації впроваджено в діяльність: Національним банком України для вдосконалення методики оцінки концентрації та конкурентоспроможності банків на регіональному кредитному ринку (довідка № 17-0002/11263 від 12.04.2017 р.), ПАТ «Марфін Банк» методичні підходи до

управління кредитним ризиком корпоративного позичальника в умовах циклічності економіки (довідка № 28-017/419 від 22.06.2017 р.), ПАТ КБ «Південний» для врахування фаз кредитного циклу при прогнозуванні розвитку корпоративного кредитування банку на кредитному ринку (довідка № 19/2376/2 від 25.10.2017 р.).

Одержані результати дослідження використовуються в навчальному процесі Одеського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Аналіз банківської діяльності», «Банківські операції», «Кредитний менеджмент» (довідка № 01-17/1350 від 01.11.2017 р.).

V. Повнота викладу результатів дослідження у наукових фахових виданнях

За темою дисертації опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 8,45 друк. арк., із яких особисто автору належить 8,4 друк. арк., із них: одна публікація у колективній монографії, 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття в зарубіжному науковому виданні, 1 стаття в науковому виданні, 9 тез доповідей за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях..

VI. Мова, стиль та оформлення дисертації й автореферату

Дисертація та автореферат виконані грамотно, із дотриманням стилістичних і граматичних вимог. Вони є доступними для сприйняття, логічно структурованими. Загальний обсяг роботи складає 213 сторінок. Матеріали дисертації містять 18 таблиць, 30 рисунків, 8 формул, а також 11 додатків розміщених на 23 сторінках. Список використаних джерел включає 193 найменувань, розташованих на 18 сторінках.

Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідають вимогам державних стандартів Міністерства освіти і науки України.

VII. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту і оформлення дисертаційної роботи і автореферату

1. У першому розділі автор акцентує, що такі різні поняття, як: «корпоративне кредитування», «ринок корпоративного кредитування», «кредитування підприємств реального сектора економіки», «кредитування суб'єктів господарювання», «кредитування промислових підприємств» не є тотожними, так як по-різному окреслюють предмет дослідження, але не обґрунтовує своє ставлення до зазначених трактувань (с. 29-31).

2. На основі аналізу наукових підходів щодо сутності фінансових та кредитних циклів дисертант робить висновок, що серед нових макроекономічних фінансових теорій, які розвивають теоретичні основи взаємозв'язку фінансових та кредитних циклів необхідно виділити концепцію кредитного раціонування, а яким чином ця концепція впливає на зазначені цикли не аргументує (с. 44-47).

3. Варто зазначити, що у авторському визначенні «кредитне таргетування» (с. 64-66). недостатньо обґрунтованою є пропозиція автора щодо використання комплексу заходів із встановлення (в залежності від фаз економічного циклу) меж надання позичок та їх дотримання, які визначаються згідно цільових орієнтирів державної кредитної політики на коротко- і довгострокову перспективу.

4. У другому розділі автор аналізує вплив фінансової глобалізації на кредитну діяльність банків, але лише констатує, що національні та міжнародні регулятори банківської діяльності, зіткнувшись з неефективністю існуючих проциклічних систем макропруденційного регулювання у боротьбі з різними видами криз, активізують розробку та впровадження інструментів та методів контрциклічного регулювання (с. 82-85), а які саме заходи з нормативно-правового, фінансово-економічного та інституційно-організаційного напрямів уже прийняті міжнародними фінансовими інституціями не охарактеризовано.

5. Вважаємо, що проведений дисертантом кластерний аналіз рівня ризикованості банківського корпоративного кредитування на основі показників співвідношення обсягів кредитів наданих окремим банком корпоративному

сектору економіки до загального обсягу корпоративного кредитного ринку та співвідношення обсягів резервів за кредитами наданими корпоративному сектору до корпоративного кредитного портфелю є недостатньо переконливим, так як не враховує вплив макросередовища та стейкхолдерів на сучасну діяльність банків (с. 106-107).

6. Наведені автором статистичні дані, які характеризують структуру банківського корпоративного ринку України за ознаками щодо обсягів наданих позик окремим областям та галузям вважаємо не коректними, так як вони надані на одну дату і не відображають динаміку процесів концентрації на ринку (с. 111-113).

7. Заслугує на увагу розроблений автором у п. 3.2 науково-методичний підхід до імплементації загального алгоритму TAR-моделювання для аналізу ринку корпоративного кредитування України в умовах циклічності, проте бажано було б визначити вплив екзогенних факторів при побудові моделі прогнозування розвитку кредитного ринку України (с. 147-150).

Разом з цим, вказані дискусійні положення та окремі недоліки не є принциповими і не применшують загальної позитивної оцінки, теоретичної та практичної значущості виконаного дослідження Кретовим Дмитром Юрійовичем.

VIII. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника»

Дисертаційна робота за змістом відповідає темі, меті і окресленим завданням, відповідає пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, із змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит.

Автореферат відповідає змісту дисертації, відображає суть основних наукових здобутків і результатів дисертаційної роботи, та оформлений відповідно до вимог, затверджених для дисертаційних авторефератів.

ІХ. Загальний висновок

За актуальністю, ґрунтовністю вирішення наукових проблем, науковим рівнем викладення та кількістю публікацій, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів дисертація на тему: «Ринок банківського корпоративного кредиту в умовах економічної циклічності» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор – Кретов Дмитро Юрійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент –

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи
Тернопільського національного
економічного університету

Чайковський Я. І.

Підпис кандидата економічних наук,

доцента Я. І. Чайковського засвідчую:

Вчений секретар ТНЕУ

Мудрак М. А.